

SOLITUDINEA CA EXPERIENȚĂ ARTISTICĂ

- REZUMAT -

Un paradox se derulează azi înaintea mea, care devine tot mai greu de evitat. O lume care promovează atât de pasional conexiunea, pierde conexiunea însăși, iar, în același timp, o lume a imaginilor, care comunică și se traduce prin limbajul imaginilor, pierde tocmai credința în imagini.

Creatorii de conținut, o sintagmă populară în societatea contemporană, cu precădere în universul social-media-ului, comunică preponderent prin imagini, prin fotografii. Acestea au devenit mijloace rapide care înlesnesc comunicarea, imaginile devenind o ”salvare” de la textele care descriau o acțiune. Textul prezent pe social-media este, de cele mai multe ori, evitat, chiar ignorat complet dacă este însoțit de o imagine explicativă. Această falsă încredințare în puterea imaginii demaschează, de fapt, o lipsă a credinței în imagine. Cu cât suprasaturația imaginilor în era digitală se derulează într-un ritm atât de alert, cu atât atenția privitorului se va concentra pe următorul moment, pe următoarea imagine, următoarea informație, pe viitor. Imaginile devin astfel știrbite de forța misterului și sunt tratate ca simple surse informaționale, de consum.

Când spunem ”imortalizare” în raport cu fotografia, ne referim la o condiție permanentă a conținutului surprins prin imagine și, implicit, ne bazăm pe veșnicia imaginii în sine. Încărcăm, deci, imaginea, cu sarcina supraviețuirii, a menținerii unor amintiri intacte, nealterate de timp. Ne bucuram de acest atribut al fotografiei până să facem cunoștință cu supratehnologizarea. Accesul masiv al populației la telefoane dotate cu camere foto, posibilitatea realizării de fotografii oriunde și oricând, de către oricine, stocările generoase de fotografii pe dispozitivele din dotare au diminuat magia fotografiei. Bucuria cu care așteptam dezvoltarea filmelor fotografice, sau revelarea imaginii polaroid a fost acoperită de imaginea-produs. Deplasarea accentului de pe proces înspre rezultat (altfel numit consumerismul imaginilor), reprezintă condiții ale timpului. Un tempo lent față de unul alert va invita la un alt tip de atenție - un spațiu mental care va îngloba atât prezentul, cât și seducția trecutului și curiozitatea viitorului. Așteptarea, deși relaționată direct cu momentul care are să vină, conține surpriza prezentului. Ea vine cu un anumit grad de observare, apoi de căutare. Așteptarea implică mai puțin începerea sau finalizarea

ei, ci condiția procesului în sine. Societatea contemporană luptă înverșunat împotriva condiției așteptării.

Așteptarea, curiozitatea, misterul, componente care întrețin magia imaginii se află sub o continuă amenințare în vârtejul acestui foto-consumerism. Cum pot, deci, imaginile tehnice să se bucure de aceeași magie pe care imaginile tradiționale o conțineau? Și mai mult decât atât, în ce mod renegarea importanței solitudinii determină o lipsă de sens ce știrbește forța procesului de creație artistică?

Această teză doctorală are ca temă principală experiența solitudinii în raport cu arta. Scopul cercetării de față conține două dimensiuni, cea filosofică, care constă în demonstrarea ideii că solitudinea este un element cheie în dezvoltarea conștiinței de sine, având ca rezultat deprinderea unei mai mari capacități creative, și cea plastică, aplicativă. Ținând cont de controversa subiectului și de prezența lui ca leitmotiv în arta contemporană, voi analiza efectul solitudinii asupra omului, ca spirit artistic, în contextul unui mediu profund tehnologizat, o societate hiperconectată, din care se omite cea mai autentică formă de conexiune, cea cu sinele. Atenția se restrânge, însă, asupra domeniului artistic în care activez, fotografia. În proiectul vizual pe care l-am realizat, „*Clara e confuză*”, reprezint conceptul solitudinii, sub forma prezenței vidului. Voi sublinia astfel, forța metaforică a artei fotografice, de a ne face să credem în ceva ce nu vedem, ce ne este doar sugerat și că absența unei fotografii este și ea, la rândul ei, o fotografie în sine, la fel cum solitudinea conține prin sine creația.

Ca derivate din subiectul principal, voi urma două direcții de cercetare: una teoretică, fotografia ca simbol al solitudinii, concentrată pe era digitală, și cea aplicativă, reprezentarea solitudinii într-un proiect fotografic. Provocarea a fost construcția unei serii de fotografii din care elementul central să fie o imagine fără imagine, o fotografie în absența aparatului de fotografiat sau vreunui mijloc fizic de obținere a ei.

În cadrul studiului de cercetare am plănuit să elaborez următoarele capitole și subcapitole. Fiecare dintre acestea tratează aspecte hermeneutice, estetice, sociale, trecute prin diversele perspective interdisciplinare, de la artă, filosofie, psihologie și până la literatură, cu scopul de a demonstra puterea generativă și regenerativă a solitudinii în contextul creației artistice. De asemenea, metodologia utilizată constă în studii de caz, studiul documentelor

(scrise, necifrice, publice sau personale/ nescrise - filme, imagini, documentare), experimentul ca parte din proiectul vizual și interviurile acordate artiștilor din diverse domenii, așa cum voi detalia în rândurile de mai jos.

Capitolele care deschid teza sunt temeiul cercetării de față și analizează *Solitudinea ca experiență artistică*, *Fotografia ca simbol al solitudinii*, proiectul aplicativ *Clara e confuză* (considerații personale asupra temei propuse, alături de explicația titlului), *De la invizibil, la vizibil, la invizibil*, *De la figurativ la non-figurativ*. Demersul doctoral tratează mai apoi *Perspective interdisciplinare*, îmbinând interpretarea artei fotografice cu noțiuni din spectrul psihanalizei, filosofiei și analizând exemple sugestive din literatura mondială. În acest sens am dezvoltat subcapitolele: *Estetica tăcerii*, *Empatia*, *Terapia prin artă*, realizând studii de caz asupra operei diverșilor artiști vizuali care înglobează aceste subiecte în demersurile lor creative - *Poetica empatiei contemplative în imaginile lui Diane Arbus*, sau *Simbolistica vidului în opera lui Yves Klein*. Teza implică, totodată, aspecte ce țin de *Tema timpului și a spațiului*. Îmi propun să realizez o analiză detaliată asupra spațiului ca și context generator de noi valențe în înțelegerea mesajului vizual, seria fotografică putând fi interpretată ca o alegorie a trecerii timpului. Prin tratarea dialogului *Static-Dinamic*, îmi doresc să întăresc ideea că fotografia este o dovadă a spațiului și a timpului, o dovadă a existenței. În acest sens, am dezvoltat subcapitole ca *Decontextualizarea și Arta instalațiilor*, găsindu-le adecvate în servirea ipotezelor mai sus menționate.

Ajungând în partea de final a construcției tezei, subcapitolele ca *Suprematismul*, *Arta conceptuală*, *Foto-sculptura și Studiul de caz - Alfred Stieglitz, între fotografie și filosofie*. *Sinestezii* au rolul de repere artistice în formularea conceptului vizual al proiectului fotografic *Clara e confuză* și implementarea lui în spațiul interactiv.

Demersul doctoral se încheie cu elaborarea capitolului *Fotografia și Socialitatea*. Un termen mai puțin întâlnit, *socialitatea*, conform Dicționarului explicativ al limbii române, reprezintă caracterul de *a fi social*. Astfel, aleg să tratez fotografia în funcție de caracterul social pe care îl poartă astăzi și provocările pe care le întâmpină în relaționarea cu exteriorul. Am considerat relevantă includerea *Co-creației* ca subcapitol în cadrul tezei tocmai pentru a încerca să depistez și să analizez în ce formă omul se poate apropia mai mult de sine în procesul creației – prin socializare, colaborare, sau prin retragere și alegerea solitudinii. În acest sens, am utilizat

Interviul sociologic cu scopul de a aduna răspunsuri care vizează stări emoționale, impresii, gânduri și judecăți ale subiecților care experimentează situațiile pe care le propun spre interpretare, din perspectiva personală și utilizând limbajul propriu. În cadrul proiectului de cercetare, interviul își are rolul de a dezbate importanța solitudinii în procesul creativ, a o susține sau chiar a o contrazice și a veni cu noi perspective în reprezentarea solitudinii ca pe o experiență artistică. Subiecții intervievați, 69 la număr, au fost aleși sub singurul criteriu comun - acela de a activa într-un domeniu artistic. În ce privește ocupația subiecților, 11 sunt actori, 18 muzicieni și 40 sunt artiști vizuali (fotografi, pictori, designeri, sculptori, ilustratori, artiști multimedia).

Prezentul interviu a fost elaborat cu scopul de a afla care este opinia artiștilor cu privire la desfășurarea procesului de creație. Așadar, interviul vizează oferirea de răspunsuri următoarelor întrebări :

„Cum preferați să creați, în solitudine, sau în interacțiune socială? De ce?”

Prin caracterul deschis, acestea stimulează un discurs, o relatare aprofundată în detrimentul uneia scurte, superficiale. Avantajul unei astfel de metode de colectare a datelor se leagă de flexibilitatea în răspunsuri, de explicarea și detalierea lor, de noile idei și perspective care vin odată cu acestea în completarea și aprofundarea temei de cercetare.

În urma răspunsurilor celor 69 de subiecți intervievați, concluziile trase au descris următoarele: Avem de-a face cu două situații antagonice - inspirația provenită fie din solitudine, fie din interacțiunea socială. Creația se poate naște fie din prea-plinul social, fie din prea-golul corespunzător solitudinii. Însă, aceste două dimensiuni se intersectează în ambele cazuri. Solitudinea poate scoate la lumină un sentiment de întregire, iar interacțiunea socială poate amplifica sentimentul de singurătate și neadekvare, neapartenență. Categoria de mijloc, cea care implică ambele medii creative – solitudinea și interacțiunea socială, este, probabil cea mai echilibrată. Acest echilibru vine din întărirea importanței solitudinii în actul creator, indiferent de stadiul în care aceasta devine oportună.

Teza doctorală împreună cu proiectul aplicativ propun o reflecție asupra sinelui creator și a relației pe care acesta o are în raport cu creația și expunerea ei, având ca centru de interes vidul, imaterialul. Vidul devine parte esențială a lucrării *Clara e confuză*, elementul de finalitate și

dialog între părți, definit numai prin prisma imaginației privitorului, a afectivității și percepției sale vis-à-vis de lucrarea ca întreg.

Funcționând ca centru de interes, subiect de reflecție și cercetare, neimortalizat, ci lăsat în voia privitorului spre interpretare, vidul amintește de capacitatea uimitoare a artei de a reda invizibilul, de a adăuga sens imaginarului, până în punctul în care declanșează empatie față de inexplicabil, o conexiune profundă cu nevăzutul.

Alături de numeroasele titluri bibliografice prezente ca suport în demersul doctoral, printre cele mai importante se numără:

- FLUSSER, Vilém, *Towards a philosophy of photography*, Ed. Rektion Books, Londra, 2000, republicată 2018
- CORBETT, Rachel, *You Must Change Your Life: The Story of Rainer Maria Rilke and Auguste Rodin*, Ed. W. W. Norton & Company; 1 edition, September 6, 2016
- BANFI, Antonio, *Filosofia artei*, Ed. Meridiane, București, 1984
- DE BOTTON, Alain, ARMSTRONG, John, *Arta ca terapie*, Ed. Vellant, București, 2018
- RILKE, Rainer Maria, *Letters to a young poet*, Ed. W. W. Norton & Company; Revised edition, August 1, 1993
- SARTON, May, *Journal of a Solitude*, Ed. Open Road Media, 2014
- SEAGER, Zachary, *The art of solitude. Selected Writings*, Ed. Macmillan Collector's Library, Londra, 2020
- SONTAG, Susan, *Despre fotografie*, Ed. Vellant, București, 2018
- STRAUSS, David Levi, *Photography and Belief*, Ed. David Zwirner Books, New York, 2020
- WUNENBURGER, Jean – Jaques - *Filosofia imaginilor*, Ed. Polirom, 2004

Într-un timp în care singurătatea atrage o aură de negativitate, pusă pe seama unei comunicări deficitare la nivel spiritual, datorată în mare parte avântului tehnologic, prin proiectul de față tratez percepția vis-à-vis de artă ca izvor de empatie, recunoaștere și regăsire, făcând loc astfel solitudinii, ca experiență artistică. Mai mult decât atât, prin studiul de cercetare,

lucrez spre a demonstra rolul semnificativ al fotografiei, devenită aproape o funcție a subconștientului și un răspuns imediat, temporar și personal, pentru o căutare îndelungă a umanității. Tratănd fotografia ca pe un simbol al solitudinii, o privesc prin două perspective, ca manifest compulsiv al afectului, dar și ca unealtă vindecătoare în generarea de noi sensuri.